

9. Bennett R., Blythe J. International marketing: strategy planning, market entry and implementation: 3rd edition. - Kogan Page Publishers, 2002. – 362 p. P. 288 – 303.

10. Ламбен Ж.Ж. Менеджмент, ориентированный на рынок; / Ламбен Ж.Ж. [пер. с англ. / под ред. В.Б. Колчанова]. – Спб.: Питер, 2005. – 800 с. : ил. – (Серия «Классика МВА»).

Надійшла 12.09.2010

УДК 336.64 : 330.131.7 : 339.13

М. В. НІКОЛАЙЧУК

Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана

ПОЄДНАННЯ КІЛЬКІСНОГО ТА ЯКІСНОГО ПІДХОДІВ ДО ОЦІНЮВАННЯ РИЗИКІВ

Розглянуто існуючі підходи до оцінки ризику. Запропоновано комбіноване оцінювання ризикового середовища функціонування підприємств експертними та статистичними методами. Проаналізовано рівень ризику вітчизняного ринку столового яйця.

Considered the existing approaches to the risk evaluation. Suggested a combined evaluation of the risk environment of the enterprise functioning with expert and statistic methods. Analyzed through out the level of the native market risk of the table egg.

Ключові слова: ризик, експертні та статистичні методи, столове яйце, оцінка ризиків, кількісний, якісний підходи.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

Ринковий механізм середовища функціонування підприємств характеризується рядом факторів (коливання цін, нестабільність попиту, конкуренція тощо), які зумовлюють імовірнісний характер кінцевого результату їх діяльності. В свою чергу, непевність наслідків будь-яких дій свідчить про їх потенційну ризикованість, тобто можливість фінансових втрат. Саме тому ефективна організація фінансово-господарської діяльності та стратегічне планування розвитку вимагають поглибленого аналізу тенденцій зміни середовища функціонування суб'єктів господарювання та пов'язаних із цим ризиків.

Аналіз останніх досліджень чи публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор

Вагомий внесок в розвиток теорії ризику, будучи присвяченими дослідженню його сутності, факторів виникнення, методології оцінки тощо, здійснили наукові праці Балабанова І. Т., Вітлінського В.В., Гранатурова В.М., Ястремського О. та інших.

Проблематиці функціонування ринку продовольчих товарів присвячені праці багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців: Білика Ю., Борщевського П., Дайнеко Л., Онищенко О. та інших.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття

Невід'ємною складовою процесу оцінки будь-якої діяльності та перспектив розвитку є оцінювання ризиків. Питання оцінки та прогнозування ризикового середовища діяльності (в нашому випадку-кон'юнктури вітчизняного ринку харчових продуктів) досі є актуальним, а тому вимагає постійних досліджень.

Формулювання цілей статті (постановка завдання)

Метою даного дослідження є оцінювання рівня ризику шляхом поєднання кількісного та якісного підходів (на прикладі діяльності компаній-операторів вітчизняного ринку столового яйця).

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів

Оцінювання рівня ризику в практиці підприємств зазвичай виконується шляхом застосування двох підходів : кількісного та якісного. Кількісний підхід передбачає використання методів, в основі яких лежать прийоми математичної статистики (аналіз варіації тощо). Відносно висока точність цих методів досягається шляхом використання значного масиву ретроспективних даних, однак, адекватно не враховуючи поодинокого впливу різких змін досліджуваного показника, які не піддаються точному числовому вимірюванню.

Якісна оцінка є ефективною для простеження та пріоритизації ризиків з метою розробки належних стратегій їх розподілу, а також зниження наслідків їх впливу, оскільки передбачає застосування експертних методів оцінки. Метод експертних оцінок дає змогу визначити ступінь ризику у випадках відсутності інформації, достатньої для застосування статистичних методів. Основною методу є результати опитування кваліфікованих спеціалістів відповідної галузі, які надалі підлягають математичній обробці. Результативність та достовірність експертних оцінок визначається багатьма факторами: кількістю і компетентністю експертів, незалежністю експертних суджень (виключення впливу експертів один на одного), точність і відсутність двоякого трактування експертних критеріїв, їх суттєвість, обґрунтований вибір шкали оцінювання факторів ризику тощо.

В нашому дослідженні механізм поєднання кількісного та якісних підходів до оцінки ризиків буде

продемонстровано на прикладі компаній, що займаються виробництвом та реалізацією яйця. Це передбачає застосування експертного методу [1] з подальшою статистичною обробкою одержаних результатів методом парних порівнянь [2] і нормалізації.

Оцінювання ризикового середовища проведено шляхом опитування 20 експертів, яким для оцінки було запропоновано наступний перелік ризик-факторів :

- 1) зниження загальногосподарської кон'юнктури України внаслідок кризи;
- 2) недосконала нормативно-законодавча база;
- 3) нестабільна медико-екологічна ситуація в державі (епідемія, карантин тощо);
- 4) порушення умов вільної конкуренції на вітчизняному ринку яйця;
- 5) недостатній рівень державної підтримки вітчизняних виробників яйця (бюджетне фінансування, пільги тощо);
- 6) відсутність ефективного (своєчасного, економічно вигідного та доступного) зовнішнього фінансування (кредитування) виробників яйця;
- 7) недобросовісна діяльність партнерів-трейдерів;
- 8) зміна смаків та уподобань споживачів;
- 9) зростання обсягів імпорту яйця;
- 10) зниження обсягів експорту яйця;
- 11) скорочення обсягів виробництва яйця вітчизняними товаровиробниками;
- 12) зростання собівартості виробництва яйця вітчизняними виробниками;
- 13) зниження якості яйця вітчизняних виробників;
- 14) недотримання вітчизняними виробниками яйця умов договорів купівлі-продажу (строків поставки тощо);
- 15) несприятливе географічне положення вітчизняного виробника.

Суттєвість факторів ризику визначається методом парних порівнянь шляхом ранжирування факторів за рівнем їх впливу на погіршення кон'юнктури ринку (без призначення ваг). Згідно з методом кожному експерту пропонувалося послідовно порівняти 105 пар ризик-факторів: серед кожної пари обирається найвагоміший фактор ризику (йому присвоюється критерій 1, а другому фактору присвоюється критерій 0), або ж зазначається їх рівноцінна вага). Узагальнення результатів експертизи шляхом підсумку думок експертів наводиться в критеріальній таблиці 1.

Таблиця 1

Критеріальна таблиця оцінки ризик-факторів

Фактор ризику	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	Сума
1	0	16	12	10	10	8	10	12	13	8	11	6	7	11	16	150
2	4	0	7	4	4	1	5	6	7	4	4	1	2	4	9	62
3	8	13	0	6	8	5	7	8	8	5	5	1	3	6	13	96
4	10	16	14	0	9	8	14	14	11	8	11	4	6	10	17	152
5	10	16	12	11	0	8	11	14	10	7	11	4	7	11	14	146
6	12	19	15	12	12	0	15	17	11	9	12	4	8	13	17	176
7	10	15	13	6	9	5	0	12	7	7	9	2	7	10	13	125
8	8	14	12	6	6	3	8	0	7	4	7	0	3	9	15	102
9	7	13	12	9	10	9	13	13	0	6	11	2	4	11	17	137
10	12	16	15	12	13	11	13	16	14	0	12	5	9	15	16	179
11	9	16	15	9	9	8	11	13	9	8	0	2	7	11	15	142
12	14	19	19	16	16	16	18	20	18	15	18	0	14	19	20	242
13	13	18	17	14	13	12	13	17	16	11	13	6	0	16	19	198
14	9	16	14	10	9	7	10	11	9	5	9	1	4	0	15	129
15	4	11	7	3	6	3	7	5	3	4	5	0	1	5	0	64

З табл.1 видно, що найменш вагомими факторами визнано ризик впливу недосконалості нормативно-законодавчої бази та несприятливого географічного положення вітчизняного товаровиробника. Для більш точної оцінки виключимо зазначені фактори з подальшого дослідження.

Проведена попередня оцінка дозволяє визначити лише суттєвість кожного ризик-фактора, не даючи при цьому уявлення про кількісний його вплив (вагу) на стан середовища функціонування підприємств-операторів вітчизняного ринку столового яйця.

Кількісне визначення ваги кожного фактора пропонується здійснити виходячи з припущення про раціоналістичність експертних уподобань, тобто нормальний закон розподілу часток експертів, більшість з яких надали перевагу більш значущим ризик-факторам, а меншість – менш значущим.

Використовуючи дані табл. 1. визначимо частки випадків надання відносної переваги фактору і перед фактором j [3]. Результати розрахунків наведено в табл. 2.

Частки випадків надання відносної переваги фактору і перед фактором j

Фактор ризику	1	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
1	0	0,6	0,5	0,5	0,4	0,5	0,6	0,65	0,4	0,55	0,3	0,35	0,55
3	0,4	0	0,3	0,4	0,25	0,35	0,4	0,4	0,25	0,25	0,05	0,15	0,3
4	0,5	0,7	0	0,45	0,4	0,7	0,7	0,55	0,4	0,55	0,2	0,3	0,5
5	0,5	0,6	0,55	0	0,4	0,55	0,7	0,5	0,35	0,55	0,2	0,35	0,55
6	0,6	0,75	0,6	0,6	0	0,75	0,85	0,55	0,45	0,6	0,2	0,4	0,65
7	0,5	0,65	0,3	0,45	0,25	0	0,6	0,35	0,35	0,45	0,1	0,35	0,5
8	0,4	0,6	0,3	0,3	0,15	0,4	0	0,35	0,2	0,35	0	0,15	0,45
9	0,35	0,6	0,45	0,5	0,45	0,65	0,65	0	0,3	0,55	0,1	0,2	0,55
10	0,6	0,75	0,6	0,65	0,55	0,65	0,8	0,7	0	0,6	0,25	0,45	0,75
11	0,45	0,75	0,45	0,45	0,4	0,55	0,65	0,45	0,4	0	0,1	0,35	0,55
12	0,7	0,95	0,8	0,8	0,8	0,9	1	0,9	0,75	0,9	0	0,7	0,95
13	0,65	0,85	0,7	0,65	0,6	0,65	0,85	0,8	0,55	0,65	0,3	0	0,8
14	0,45	0,7	0,5	0,45	0,35	0,5	0,55	0,45	0,25	0,45	0,05	0,2	0

Основою побудови шкали ваг методом парних порівнянь є математична модель, яка передбачає, що частки випадків надання переваги одній ознаці перед іншою визначаються за нормальним законом розподілу і описуються інтегральною функцією Лапласа [3; 4]:

$$\Phi_{ij}(t) = \frac{1}{\sqrt{2\pi}} \int_{-\infty}^t e^{-\frac{t^2}{2}} dt, \quad (1)$$

де t – кількісна оцінка відносної переваги однієї ознаки над іншою (випадкова величина); $\Phi_{ij}(t)$ – частка випадків надання відносної переваги однієї ознаки над іншою (імовірність надання переваги).

Існуючі стандартизовані таблиці інтегральної функції Лапласа (функції нормального розподілу випадкової величини) дозволяють визначити імовірність за значенням випадкової величини. В цьому дослідженні відносну перевагу ознаки і перед ознакою j розрахуємо навпаки – за відомою імовірністю (частки випадків надання переваг) визначимо відповідну випадкову величину (значення відносної переваги).

При цьому, важливим є той факт, що таблиця інтегральної функції Лапласа побудована для додатного значень аргументу ($t \geq 0$). Тобто такі таблиці дозволяють визначити відносну перевагу фактора і перед фактором j (значення t), лише для випадків, коли імовірність менша або рівна 0,5.

У випадках, коли $\Phi_{ij}(t) > 0,5$ застосовується правило симетричності нормального розподілу [4]:

$$1 - \Phi_{ij}(t) = \Phi_{ij}(-t) \quad (2)$$

Використовуючи таблицю інтегральної функції Лапласа, на підставі наведеної формули (2) визначимо числові значення відносної переваги (табл. 3).

Таблиця 3

Числові значення відносної переваги фактору і перед фактором j (інтегральна функція Лапласа)

Імовірність надання переваги, $\Phi(t)$	Числове значення відносної переваги, t	Імовірність надання переваги, $\Phi(t)$	Числове значення відносної переваги, t
0	0	1	0
0,05	0,125	0,95	-0,125
0,1	0,255	0,9	-0,255
0,15	0,385	0,85	-0,385
0,2	0,525	0,8	-0,525
0,25	0,675	0,75	-0,675
0,3	0,841	0,7	-0,841
0,35	1,035	0,65	-1,035
0,4	1,281	0,6	-1,281
0,45	1,645	0,55	-1,645
0,5	4,5		

Використовуючи табл.3. перетворимо табл.2 за принципом асиметрії, побудувавши таблицю відносної переваги фактору i перед фактором j :

Таблиця 4

Значення відносної переваги (t) фактору i перед фактором j

Фактор ризику	1	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
1	0	-1,281	4,5	4,5	1,281	4,5	-1,281	-1,035	1,281	-1,645	0,841	1,035	-1,645
3	1,281	0	0,841	1,281	0,675	1,035	1,281	1,281	0,675	0,675	0,125	0,385	0,841
4	4,5	-0,841	0	1,645	1,281	-0,841	-0,841	-1,645	1,281	-1,645	0,525	0,841	4,5
5	4,5	-1,281	-1,645	0	1,281	-1,645	-0,841	4,5	1,035	-1,645	0,525	1,035	-1,645
6	-1,281	-0,675	-1,281	-1,281	0	-0,675	-0,385	-1,645	1,645	-1,281	0,525	1,281	-1,035
7	4,5	-1,035	0,841	1,645	0,675	0	-1,281	1,035	1,035	1,645	0,255	1,035	4,5
8	1,281	-1,281	0,841	0,841	0,385	1,281	0	1,035	0,525	1,035	0	0,385	1,645
9	1,035	-1,281	1,645	4,5	1,645	-1,035	-1,035	0	0,841	-1,645	0,255	0,525	-1,645
10	-1,281	-0,675	-1,281	-1,035	-1,645	-1,035	-0,525	-0,841	0	-1,281	0,675	1,645	-0,675
11	1,645	-0,675	1,645	1,645	1,281	-1,645	-1,035	1,645	1,281	0	0,255	1,035	-1,645
12	-0,841	-0,125	-0,525	-0,525	-0,525	-0,255	0	-0,255	-0,675	-0,255	0	-0,841	-0,125
13	-1,035	-0,385	-0,841	-1,035	-1,281	-1,035	-0,385	-0,525	-1,645	-1,035	0,841	0	-0,525
14	1,645	-0,841	4,5	1,645	1,035	4,5	-1,645	1,645	0,675	1,645	0,125	0,525	0

Наступним етапом дослідження є визначення ваги кожного фактору, тобто місць окремих факторів у погіршенні умов функціонування вітчизняного ринку столового яйця. Оцінку проводимо з використанням критеріїв відбору кращої альтернативи [3].

При цьому найсуттєвіший вплив на погіршення умов функціонування ринку здійснює той фактор, сума відносних переваг якого є найбільшою. Відповідно друга за величиною сума відносних переваг є оцінкою ваги другого за суттєвістю фактора і т.д. Результати розрахунку ваг факторів наведено в табл. 5.

Таблиця 5

Розрахунок ваги факторів

Фактор ризику	1	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
1	0	-1,281	4,5	4,5	1,281	4,5	-1,281	-1,035	1,281	-1,645	0,841	1,035	-1,645
3	1,281	0	0,841	1,281	0,675	1,035	1,281	1,281	0,675	0,675	0,125	0,385	0,841
4	4,5	-0,841	0	1,645	1,281	-0,841	-0,841	-1,645	1,281	-1,645	0,525	0,841	4,5
5	4,5	-1,281	-1,645	0	1,281	-1,645	-0,841	4,5	1,035	-1,645	0,525	1,035	-1,645
6	-1,281	-0,675	-1,281	-1,281	0	-0,675	-0,385	-1,645	1,645	-1,281	0,525	1,281	-1,035
7	4,5	-1,035	0,841	1,645	0,675	0	-1,281	1,035	1,035	1,645	0,255	1,035	4,5
8	1,281	-1,281	0,841	0,841	0,385	1,281	0	1,035	0,525	1,035	0	0,385	1,645
9	1,035	-1,281	1,645	4,5	1,645	-1,035	-1,035	0	0,841	-1,645	0,255	0,525	-1,645
10	-1,281	-0,675	-1,281	-1,035	-1,645	-1,035	-0,525	-0,841	0	-1,281	0,675	1,645	-0,675
11	1,645	-0,675	1,645	1,645	1,281	-1,645	-1,035	1,645	1,281	0	0,255	1,035	-1,645
12	-0,841	-0,125	-0,525	-0,525	-0,525	-0,255	0	-0,255	-0,675	-0,255	0	-0,841	-0,125
13	-1,035	-0,385	-0,841	-1,035	-1,281	-1,035	-0,385	-0,525	-1,645	-1,035	0,841	0	-0,525
14	1,645	-0,841	4,5	1,645	1,035	4,5	-1,645	1,645	0,675	1,645	0,125	0,525	0
$\sum t_i$	15,949	-10,376	9,24	13,826	6,088	3,15	-7,973	5,195	7,954	-5,432	4,947	8,886	2,546
$\bar{t}_i = \frac{\sum t_i}{20}$	0,79745	-0,5188	0,462	0,6913	0,3044	0,1575	-0,3987	0,2598	0,3977	-0,2716	0,2474	0,4443	0,1273
$\bar{t}_{НОРМ_i} = \bar{t}_i - \frac{-\bar{t}_{MIN}}{1}$	2,3163	1,0000	1,9808	2,2101	1,8232	1,6763	1,1202	1,7786	1,9165	1,2472	1,7662	1,9631	1,6461
Вага фактору $(\frac{\bar{t}_{НОРМ_i}}{\sum \bar{t}_{НОРМ_i}})$	0,1032	0,0446	0,0883	0,0985	0,0812	0,0747	0,0499	0,0792	0,0854	0,0556	0,0787	0,0875	0,0733

Для визначення ваг факторів нами розраховано середнє арифметичне значення відносних переваг, здійснено нормалізацію середніх арифметичних значень відносних переваг з метою усунення від'ємних значень, та визначено питому частку ваги кожного фактора. В результаті було отримано такі ваги факторів (табл. 6).

Таблиця 6

Питома вага факторів ризику

№	Фактор ризику	Вага
1	зниження загальногосподарської кон'юнктури України внаслідок кризи	0,1032
3	нестабільна медико-екологічна ситуація в державі (епідемія, карантин тощо)	0,0446
4	порушення умов вільної конкуренції на вітчизняному ринку яйця	0,0883
5	недостатній рівень державної підтримки вітчизняних виробників яйця (бюджетне фінансування, пільги тощо)	0,0985
6	відсутність ефективного (своєчасного, економічно вигідного та доступного) зовнішнього фінансування (кредитування) виробників яйця	0,0812
7	недобросовісна діяльності партнерів-трейдерів	0,0747
8	зміна смаків та уподобань споживачів	0,0499
9	зростання обсягів імпорту яйця	0,0792
10	зниження обсягів експорту яйця	0,0854
11	скорочення обсягів виробництва яйця вітчизняними товаровиробниками	0,0556
12	зростання собівартості виробництва яйця вітчизняними виробниками	0,0787
13	зниження якості яйця вітчизняних виробників	0,0875
14	недотримання вітчизняними виробниками яйця умов договорів купівлі-продажу (строків поставки тощо)	0,0732

Наступним етапом дослідження є визначення кількісної міри ризику по кожному фактору. Ця оцінка проведена 20 експертами за 15-бальною шкалою (15 – максимальний вплив, 0 – вплив відсутній). Кожному ризик-фактору присвоюється бал, який визначає рівень його впливу на загальне погіршення умов функціонування вітчизняного ринку столового яйця. Результати дистанційного анкетування зведено в табл. 7.

Таблиця 7

Оцінка рівня впливу ризик-факторів

Фактор ризику/ Експерт	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	Сума	Середній бал
1	7	8	8	5	3	3	13	3	11	14	10	8	15	4	9	5	15	15	3	11	170	8,5
3	8	7	13	4	4	4	2	2	12	10	9	9	3	1	1	7	8	5	5	2	116	5,8
4	6	6	4	7	8	8	6	13	15	15	4	14	7	8	13	4	5	14	6	9	172	8,6
5	12	10	9	10	10	2	15	1	14	7	5	5	11	2	15	1	4	9	10	14	166	8,3
6	10	15	12	9	7	7	12	7	5	12	8	12	10	11	14	3	7	8	12	15	196	9,8
7	2	13	11	2	6	6	14	9	2	11	14	13	2	7	3	9	2	7	2	10	145	7,25
8	9	5	2	8	5	5	4	10	6	8	7	3	9	6	4	6	3	6	8	8	122	6,1
9	3	4	3	12	12	12	5	11	7	4	6	2	8	15	8	10	6	11	15	3	157	7,85
10	15	12	10	11	13	13	10	12	8	5	15	1	1	9	12	11	10	10	14	7	199	9,95
11	5	1	7	13	9	9	11	6	13	3	2	10	6	13	7	8	11	12	11	5	162	8,1
12	13	14	14	14	15	15	9	15	10	13	11	15	14	14	10	15	13	13	13	12	262	13,1
13	14	11	15	15	14	14	8	14	9	2	12	11	13	12	11	12	14	4	9	4	218	10,9
14	11	2	6	6	11	11	7	8	4	9	13	7	4	10	2	13	9	3	7	6	149	7,45

Рівень ризику погіршення умов функціонування вітчизняного ринку столового яйця розраховано за такою формулою [5]:

$$P = \sum_{i=1}^n B_i \cdot W_i, \quad (3)$$

де P – рівень ризику; B_i – ступінь ризику за рахунок i -го фактору; W_i – вага i -го ризику.

Результати розрахунку рівня ризику за даними табл.6 і 7 наведено в табл. 8.

Проведені розрахунки свідчать про те, що загальний рівень ризику середовища функціонування підприємств-операторів вітчизняного ринку столового яйця становить 8,81 бала.

Проведений автором аналіз попередніх досліджень проблематики оцінки ризиків [6; 7] дозволив сформулювати власне бачення щодо порядку оцінки їх рівня та виділити такі п'ять зон ризику: зона

нульового і незначного ризику, зона припустимого ризику, зона істотного ризику, зона високого і критичного ризику, зона катастрофічного ризику.

Таблиця 8

Розрахунок рівня ризику погіршення умов функціонування вітчизняного ринку столового яйця

№	Фактор ризику	Вага <i>i</i> -го фактора (<i>W_i</i>)	Ступінь ризику <i>i</i> -го фактора (<i>B_i</i>)	Рівень ризику (<i>B_i*W_i</i>)
1	зниження загальногосподарської кон'юнктури України внаслідок кризи	0,1032	8,5	0,877
3	нестабільна медико-екологічна ситуація в державі (епідемія, карантин тощо)	0,0446	5,8	0,258
4	порушення умов вільної конкуренції на вітчизняному ринку яйця	0,0883	8,6	0,759
5	недостатній рівень державної підтримки вітчизняних виробників яйця (бюджетне фінансування, пільги тощо)	0,0985	8,3	0,817
6	відсутність ефективного (своєчасного, економічно вигідного та доступного) зовнішнього фінансування (кредитування) виробників яйця	0,0812	9,8	0,796
7	недобросовісна діяльності партнерів-трейдерів	0,0747	7,25	0,541
8	зміна смаків та уподобань споживачів	0,0499	6,1	0,304
9	зростання обсягів імпорту яйця	0,0792	7,85	0,622
10	зниження обсягів експорту яйця	0,0854	9,95	0,850
11	скорочення обсягів виробництва яйця вітчизняними товаровиробниками	0,0556	8,1	0,450
12	зростання собівартості виробництва яйця вітчизняними виробниками	0,0787	13,1	1,031
13	зниження якості яйця вітчизняних виробників	0,0875	10,9	0,953
14	недотримання вітчизняними виробниками яйця умов договорів купівлі-продажу (строків поставки тощо)	0,0732	7,45	0,546
Сума		1,000	-	8,806

У зоні нульового і незначного ризику імовірність настання негативних наслідків нульова або досить мала, відсутні або поодинокі проявляються чинники, що негативно впливають на діяльність підприємства або реалізацію окремого проекту.

Зона припустимого ризику визначається незначною імовірністю настання негативних наслідків.

Зона істотного ризику характеризується значною імовірністю настання негативних наслідків, існує ряд чинників, які негативно впливають на діяльність підприємства

У зоні високого і критичного ризику існує значна кількість чинників, що спричиняють негативний вплив на діяльність підприємства (або реалізацію проекту), імовірність настання негативних наслідків висока.

Катастрофічно висока імовірність настання негативних наслідків, діє максимальна кількість чинників негативного впливу, виникає небезпека банкрутства – ознаки зони катастрофічного ризику.

Використовувану (див. табл. 7) шкалу оцінювання адаптуємо до зазначеної карти ризиків наступним чином:

Таблиця 9

Зони ризику (відповідно до застосованої шкали оцінювання)

Зона нульового і незначного ризику	Зона припустимого ризику	Зона істотного ризику	Зона високого і критичного ризику	Зона катастрофічного ризику.
0 - 2,999	3,0 - 5,999	6,0 - 8,999	9,0 - 11,999	12,0 - 15,0

Таким чином, рівень ризику середовища функціонування підприємств-операторів вітчизняного ринку столового яйця є істотним (майже граничним із зоною високого ризику).

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку

Проведене дослідження дозволяє зробити наступні висновки:

1) застосування експертних методів оцінки ризиків вимагає подальшого використання математичного апарату для обробки їх результатів, тобто найбільш результативним є поєднання кількісного та якісного підходів до оцінювання ризиків;

2) оцінені фактори ризику впливають на елементи загальної системи оцінки ризиків оскільки є причинами потенційних витрат: наприклад, зниження загальногосподарської кон'юнктури зумовлює

фінансовий ризик втрати платоспроможності, відсутність ефективного зовнішнього фінансування підприємств – фінансовий ризик кредитування і відсотків, зниження обсягів експортних операцій опосередковано створює передумови для коливання валютних курсів тощо; нефінансові зміни в середовищі діяльності (наприклад, законодавчої бази) визначають операційні ризики середовища, нестабільність медико-екологічної ситуації є фактором операційного ризику фізичного втручання, зміна якості яйця – фактором операційного ризику технології, а недотримання договірних умов визначає операційний ризик процесу; таким чином, між ризиковим середовищем та операційними і фінансовими ризиками існує суттєвий і безсумнівний зв'язок;

3) вітчизняний ринок столового яйця характеризується істотним (наближеним до високого) рівнем ризику погіршення умов його функціонування;

4) найбільш суттєвими ризик-факторами є наступні: зростання собівартості виробництва яйця вітчизняними товаровиробниками, зниження якості яйця вітчизняних товаровиробників, зниження загальногосподарської кон'юнктури України.

Результати дослідження можуть бути використані для комплексного оцінювання ризику середовища фінансово-господарської діяльності підприємства, при розробці та реалізації методів управління ризиками та оптимізації їх рівня, а також у подальших наукових дослідженнях.

Література

1. Машина Н. І. Економічний ризик і методи його вимірювання : [навч. посібник] / Машина Н. І. – К. : Центр навчальної літератури, 2003. – 188 с.
2. Нікітін А. В. Маркетинг у банку : [навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц.] / Нікітін А. В. — К. : КНЕУ, 2001. — 170 с.
3. Голубков Е.П. Маркетинговые исследования: теория, методология и практика / Голубков Е.П. – М. : Финпрес, 2000. – 464 с.
4. Мішура Ю.С. Теоретично-ймовірнісні та статистичні методи в економетриці та фінансовій математиці / Мішура Ю.С., Пархоменко В.М., Ядренко М.Й. – К. : Інформтехніка, 1995. – 380 с.
5. Статистика рынка товаров и услуг / под ред. И.К. Беляевского]. – М. : Финансы и статистика, 1997. – 430 с.
6. Гранатуров В. М. Экономический риск: сущность, методы измерения, пути снижения : [учебное пособие] / Гранатуров В.М. – М. : Д и С , 2002. – 160 с.
7. Ястремський О.І. Основи теорії економічного ризику : [навч. посібник] / Ястремський О.І. – К. : “АртЕк”, 1997. – 248 с.

Надійшла 03.09.2010